

CSR definition (2)

เอกสารการค้นคว้าประกอบการศึกษาในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาธรรมภิบาล
มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

โดยสุนทร คุณชัยมั่ง

บริษัท อิมเมจ พลัส คอมมิวนิเคชั่น จำกัด / soontorn@imageplus.co.th

ความสัมพันธ์ระหว่าง CSR กับโลกาภิวัตน์และการจัดการปกครอง

โลกาภิวัตน์ (globalization)

ภักวดี วีระภาสพงษ์ ได้อธิบายว่า “โลกาภิวัตน์ (globalization) เป็นศัพท์ใหม่ที่สร้างความฮือฮาและร้อนแรง ทั้งในวงวิชาการและสื่อสารมวลชนในช่วงทศวรรษ 1990 คำๆ นี้ไม่เพียงแต่มีอิทธิพลต่อสังคมศาสตร์หลายแขนง ครอบคลุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐศาสตร์ วัฒนธรรมและเทคโนโลยีการสื่อสาร แต่ยังมีอิทธิพลต่อโลกทัศน์และความรู้สึกนึกคิดของคนจำนวนมากในยุคสมัยใหม่ เป็นคำที่เกิดขึ้นก่อนหน้าทศวรรษ 1990 แล้ว โดยเริ่มต้นจากนักทฤษฎีด้านวัฒนธรรมชาวแคนาดา Marshall McLuhan (1964) ที่เขากล่าวถึงหมู่บ้านโลก (global village) ซึ่งหมายถึง โลกยุคใหม่ที่ตั้งอยู่บนฐานของเทคโนโลยี อันนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่เร่งเร็วขึ้นในทุกระดับของสังคมมนุษย์ ” (ภักวดี วีระภาสพงษ์ , 2550)

นอกจากนี้แล้วยังมีผู้ให้คำจำกัดความสำหรับคำว่า โลกาภิวัตน์นี้ในหลายมุมมอง ทั้งในความหมายแบบแคบและกว้าง ที่พอจะประมวลได้ ดังนี้

Anthony Giddens นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ ได้นิยามว่า “ เป็นปรากฏการณ์ที่มีความสัมพันธ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโลกนี้ ได้ถูกแปรรูปเข้าหาอย่างใกล้ชิดมากขึ้น ทั้งในด้านการรับรู้และการกระทำต่างๆ อย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน โดยเรื่องหรือประเด็นที่เกิดขึ้น นั้นอยู่ห่างไกลและข้ามประเทศแต่สามารถถูกรับรู้และมีผลต่อตัวเราอย่างรวดเร็ว โดยมีเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นตัวช่วย ” (Giddens,1988 ,อ้างในเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2548)

Stauro Hall, David Held และ Gregor McLennan กล่าวถึงลักษณะของโลกาภิวัตน์ ว่า “ พร้อมกับแรงกดดันทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและการเมืองของคนในโลกได้เป็นไปในแนวทางเดียวกันอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนนั้น ประสบการณ์ของมนุษย์เกี่ยวกับ กาล- เทศา ได้ถูกรวบและมัดรวมกันให้เป็นไปในทางเดียวกันมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม และช่วงห่างที่มันนั้นได้ถูกขยี้เข้ามาก ทำให้คนเราตระหนักถึงกันและกันมากยิ่งขึ้นอย่างที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนเช่นกัน ” (Hall et al., 1992 ,อ้างในเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, เพิ่งอ้าง)

จากคำอธิบายข้างต้น พอจะเห็นถึงลักษณะโดยรวมของโลกาภิวัตน์ ว่า เป็นเรื่องของการเปลี่ยนแปลงในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสารเป็นหนึ่งในกลไกขับเคลื่อน และ

เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ที่มีต่อกาล-เทศะ (space & time) ที่มีความใกล้ชิด กระชับแน่น มากยิ่งขึ้น และเคลื่อนตัวไปในทิศทางที่เป็นทางเดียวกัน และเพื่อทำความเข้าใจในความเป็นโลกาภิวัตน์ให้เป็น ระบบและเพื่อทำความเข้าใจทัศนคติต่างๆที่มีต่อโลกาภิวัตน์ เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา ได้จำแนกแนวความคิดที่มีต่อ โลกาภิวัตน์ เป็น 3 พวก คือ พวกโลกานิยม พวก sceptics และพวกแปลงสัณฐาน (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา,เพ็งอ้าง) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

(1) พวกโลกานิยม (hyperglobalist) เชื่อว่า โลกาภิวัตน์คือ สิ่งที่เกิดขึ้นจริงและมีผลกระทบไป ทุกๆที่ การพัฒนาในระบบตลาดโลก ได้ทำให้พรมแดนของชาติจางหายไป ชาติได้สูญเสียอำนาจ อธิปไตยของตน

(2) พวกขี้สงสัย (sceptics) เห็นว่า โลกาภิวัตน์ เป็นเพียงแค่การสร้างอุดมการณ์ สร้าง ความชอบธรรมให้กับระบบตลาดเสรีของโลกในลักษณะของเสรีนิยมใหม่ (จะมีความเชื่อมโยงไปยัง แนวคิดแบบจักรวรรดินิยม)

(3) พวกแปลงสัณฐาน (transformationalist) พวกนี้เชื่อว่า โลกาภิวัตน์ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง เป็นผลให้เกิดการแปลงสัณฐานของระเบียบโลก แต่ทิศทางการเปลี่ยนแปลงนั้น ยังไม่แน่นอนว่า จะ เป็นไปในทางใด พวกนี้จะไม่อ้างถึงการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต แต่จะให้ความสำคัญต่อการ วิเคราะห์สภาพความขัดแย้งและความซับซ้อน โดยหลายวิธีการและหลายปัจจัย (ไม่ใช่ปัจจัยใดปัจจัย หนึ่ง เหมือนพวกโลกานิยม / sceptics ใช้กัน

รัฐชาติและรัฐท้องถิ่นยังคงมีบทบาทอยู่ แต่ไม่เหมือนเดิม รัฐชาติ ไม่สามารถดำรงไว้ซึ่งการ ปกครองและการเป็นอิสระในตนเองได้เหมือนเดิม ต่างกับโลกานิยมในประเด็นที่เห็นว่าอำนาจ อธิปไตยของรัฐชาติสิ้นสุดลง ต่างกับพวก sceptics ที่ว่า ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นกับรัฐชาติ (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา ,เพ็งอ้าง)

การจัดการปกครอง

การบริหารกิจการ / บ้านเมืองที่ดี (good Governance : GG)

คำว่า Good Governance หรือการจัดการปกครองที่ดี นั้น The United Nations Development Programme : UNDP ได้ให้ความหมายว่า คือ การแบ่งปันและการจัดการทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองตอบต่อ ปัญหาของส่วนรวม การจัดการปกครองที่ดี จะมีลักษณะของการมีส่วนร่วม ความโปร่งใส ความรับผิดชอบ เกี่ยวกับการกระทำของตนเอง การปกครองโดยหลักนิติธรรม ความมีประสิทธิภาพและความเที่ยงธรรม (UNDP , 1997 : 33 , อ้างในสิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้งทรัพย์วัฒนา , 2546)

แนวความคิดเรื่อง Governance / Good Governance นั้น มีการรณรงค์อย่างมากตั้งแต่ต้นทศวรรษ 1990 ก่อนที่จะเกิดวิกฤตการณ์เศรษฐกิจในเอเชีย ในปี 2540 โดยสถาบันทางเศรษฐกิจและการเงินระดับโลก เช่น ธนาคารโลก(World Bank) กองทุนการเงินระหว่างประเทศ(IMF) องค์การค้าโลก(WTO) ธนาคารเพื่อการพัฒนาแห่งเอเชีย (ADB) และ UNDP โดยมีเหตุผลหลัก 2 ประการ คือ ประการแรก เปลี่ยนการจัดรูปแบบของการจัดการปกครองในแบบเดิมที่ใช้ระบบความสัมพันธ์(relation-based system) หรือจากการปกครองโดยใช้ความสัมพันธ์(rule by connection) เป็นหลัก ไปสู่รูปแบบของการจัดการปกครองแบบที่ใช้ระบบมีกฎเกณฑ์(rule-based system) และเน้นการควบคุมโดยกลไกตลาด(rule by market) / ประการที่สอง เป็นการเพิ่มเติมกระบวนการจัดการที่มากกว่าการมุ่งเน้นการปรับตัวของสถาบันทางเศรษฐกิจและการเงินระดับโลก ตามนโยบายการเปิดเสรีทางเศรษฐกิจ ในช่วงทศวรรษ 1980-1990 ของสถาบันทางเศรษฐกิจและการเงินระดับโลก โดยเพิ่มการช่วยเหลือด้านสังคม เดิมความมีน้ำใจของคนเข้าไปเพื่อทดแทนการคิดถึงแต่ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ/ (Ake Tangsupvattana 2002 : 27 , Higgott 2000 : 11 / อ้างในสิริพรรณ นกสวน และเอก ตั้งทรัพย์ วัฒนา,เพ็งอ้าง)

ในกรณีประเทศไทย จะเห็นพัฒนาการของการจัดการปกครองตามมิติข้างต้นมาตั้งแต่กระแสเรียกร้องให้มีพัฒนาการประชาธิปไตย ต่อเนื่องมาตั้งแต่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เมื่อปี 2535 ดังจะเห็นได้จากการกำหนดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนในขั้นตอนการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมและชุมชน ของการดำเนินงานตามโครงการขนาดใหญ่ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างขนานใหญ่ตามผลพวงของกระแสการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนตามรัฐธรรมนูญ 2540 โดยจะเห็นได้จากการตราพระราชบัญญัติ ระเบียบต่างๆของรัฐ เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสาร พ.ศ. 2540 พระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วย การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน พ.ศ. 2548 และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับ พ.ศ. 2550 ก็ได้บัญญัติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงในมิติเหล่านี้ไว้ในหมวด 3 ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของชนชาวไทย (www.publicconsultation.opm.go.th) หรือจะเห็นได้จากเหตุผลที่สนับสนุนให้มีการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ

บรรษัทธรรมาภิบาล (corporate Governance : CG)

การรณรงค์ในเชิงนโยบายที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการในภาครัฐแล้ว ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเอกชน ก็มีการรณรงค์ในลักษณะเดียวกันและจะมีแนวทางปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมและมีความเข้มข้นในการรณรงค์ โดยมีองค์กรระหว่างประเทศ เป็นผู้ดำเนินการรณรงค์โดยเรียกว่า corporate Governance : CG หรือที่รู้จักกันในภาษาไทยว่า การกำกับดูแลกิจการที่ดี โดยมีแนวปฏิบัติที่สำคัญ ๆ ดังนี้

(1) องค์การสหประชาชาติ

ในการประชุม World Economic Forum (1999) นาย Kofi Annan เลขาธิการองค์การสหประชาชาติ ได้เรียกร้องให้องค์กรธุรกิจในทุกประเทศแสดงความเป็นพลเมืองดีของโลก (Corporate Citizenship) โดยเสนอบัญญัติ 9 ประการที่เรียกว่า “The UN Global Compact” ซึ่งประกอบด้วย 4 หมวดหลัก 10 ข้อบัญญัติ คือ หมวดสิทธิมนุษยชน มาตรฐานแรงงาน สิ่งแวดล้อม และการต่อต้านคอร์รัปชัน โดยมีองค์กรธุรกิจทั่วโลกเป็นสมาชิก UN Global Compact รวม 1,861 บริษัท และมีบริษัทในไทยร่วมเป็นสมาชิกแล้ว 13 บริษัท (www.thaicssr.com)

(2) องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาเศรษฐกิจ (Organization for Economic Co-operation and Development : OECD)

การรณรงค์ตามหลักการกำกับดูแลกิจการที่ดีของ OECD นั้น ล่าสุดได้มีการปรับปรุงหลักปฏิบัติอีกครั้งหนึ่งเมื่อปี 2547 และได้กำหนดหลักปฏิบัติไว้ทั้งสิ้น 6 ประการ คือ (1) การสร้างความมั่นใจในการมีกรอบโครงสร้างของการกำกับดูแลกิจการที่มีประสิทธิภาพ (2) สิทธิของผู้ถือหุ้นและบทบาทหน้าที่ที่สำคัญของผู้เป็นเจ้าของ (3) การปฏิบัติต่อผู้ถือหุ้นอย่างเท่าเทียมกัน (4) บทบาทของผู้มีส่วนได้เสียในการกำกับดูแลกิจการ (5) การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส (6) ความรับผิดชอบของคณะกรรมการ

จากหลักปฏิบัติข้างต้น อย่างน้อยมีส่วนที่เชื่อมโยงไปถึงเรื่องที่จะต้องรับผิดชอบต่อสังคม ที่เกี่ยวกับหัวข้อในการกำกับกิจการ นี้อยู่ 2 หลักการ คือ หนึ่ง บทบาทของผู้มีส่วนได้เสียในการกำกับดูแลกิจการ ซึ่งเป็นการคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสีย ที่นอกเหนือจากผู้ถือหุ้น ให้เข้ามามีบทบาทโดยตรงต่อการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ ภายใต้กรอบกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ เช่น การได้รับการชดเชยอย่างเหมาะสมเมื่อสิทธิของตนถูกละเมิด การมีส่วนร่วมในกระบวนการของการกำกับดูแลกิจการ สอง การเปิดเผยข้อมูลและความโปร่งใส โดยเน้นที่ให้มีการเปิดเผยอย่างถูกต้อง ครบถ้วนและทันเวลา (สมาคมส่งเสริมสถาบันกรรมการบริษัทไทย, 2549)

ความรับผิดชอบต่อสังคม /CSR

CSR เริ่มเป็นที่สนใจในระดับสากลมาตั้งแต่การประชุมระดับโลก (Earth Summit) ที่กรุงริโอเดอจาเนโร สหพันธ์สาธารณรัฐบราซิล เมื่อปี 2535 ที่มีการขานรับกระแสการตื่นตัวของแนวความคิดของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) ซึ่งเท่ากับว่า ยอมรับที่จะต้องนำเอาปัญหาทั้งปวงที่ผลพวงของการพัฒนาระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมมาทบทวนอย่างเป็นจริงจาง และได้มีความสนใจกันอย่างเข้มข้น ในการประชุมการพัฒนาแห่งสหัสวรรษ (Millennium Development Goals : MDGs) ที่สำนักงานใหญ่แห่งสหประชาชาติกรุงนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา เมื่อปี 2543 โดยกลุ่มบริษัทข้ามชาติและธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ (สถาบันคีนันเอเชีย , 2550)

ในกรณีของประเทศไทย หากย้อนหลังไปถึงปี 2534 ในสมัยรัฐบาลที่มีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรีและรัฐบาลได้ผลักดันกฎหมายสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการบริหารจัดการประเทศ ไม่ว่าจะเป็น พรบ.ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ.2535 (ปรับปรุงแก้ไข) พรบ.ร่วมการงานระหว่างรัฐและเอกชน พ.ศ.2535 พรบ.โรงงาน พ.ศ. 2535 (ปรับปรุงแก้ไข) พรบ.เหล่านี้ ล้วนแล้วแต่นำเอาหลักการของการบริหารงานจัดการสมัยใหม่บรรจุเข้าไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักของความโปร่งใส (transparency) ซึ่งนับได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ใหม่ที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างสำคัญต่อทุกองคาพยพของสังคมไทย และถือเป็นหนึ่งของรากฐานที่สำคัญต่อการพัฒนาการระบบประชาธิปไตย (democratization) และการเมืองไทย นอกจากนี้ แนวความคิดเหล่านี้ยังส่งผลไปยังการยกร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540 ที่เปิดกว้างให้ภาคส่วนอื่นที่มีใช้รัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาคประชาชน เข้ามามีบทบาทในการบริหารจัดการประเทศโดยตรง “...รัฐธรรมนูญฉบับปี 2540 นั้น ผู้ร่างต้องการเห็นสังคมไทยมีลักษณะธรรมาภิบาล (good governance) ทั้งในด้านการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน (Participation) ความโปร่งใสของสังคมการเมือง (transparency) และความรับผิดชอบของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง (accountability) ” (รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์,2545)

จุดอ่อนของการบริหารจัดการประเทศในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน(representative democracy) และพัฒนาการของระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมที่มีตัวแทนของภาคธุรกิจเข้าไปมีบทบาทอย่างมากในการร่วมกำหนดนโยบายสาธารณะผ่านบทบาทของคณะกรรมการร่วมระหว่างภาครัฐกับเอกชน และ 3 สมาคมธุรกิจเอกชน (หอการค้าแห่งประเทศไทย สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย และสมาคมธนาคารไทย) ในขณะที่ประเทศจะต้องเร่งสร้างการบริหารงานที่ดี มีประสิทธิภาพ เป็นมืออาชีพ ผลผลิตสินค้าและบริการที่มีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับในสากล สร้างขีดความสามารถทางการแข่งขันอย่างแท้จริง เพื่อรับมือต่อการแข่งขันของเวทีการค้าโลก และยิ่งประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติทางการเงินและตุลาคมจนเป็นภาวะวิกฤติของระบบเศรษฐกิจไปทั่วภูมิภาคเอเชีย ในปี 2540 ผู้บริหารขององค์กรต่างๆจำเป็นต้องใช้ความพยายาม ใช้ความรู้ความสามารถคลี่คลายประเด็นปัญหาที่ซ้อนทับกับปัญหาทางการเมือง และถือเป็นระยะเปลี่ยนผ่านที่สำคัญอย่างยิ่งของประเทศไทย

ที่กล่าวมาเป็นลำดับข้างต้น ก็เพื่อต้องการที่จะเรียงลำดับของสถานการณ์ทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของไทยในช่วงก่อนที่จะมารับกระแส CSR และปูพื้นฐานไปยังคำถามที่ว่า การณรงค์และกระแสขานรับ CSR นั้นมีที่มาที่ไปอย่างไร มันผุดเกิดขึ้นโดยใดๆ หรือได้รับอิทธิพลมาจากกระแสต่างประเทศตามการไหลบ่าของโลกาภิวัตน์ และจะมีผลต่อมิติที่เปลี่ยนแปลงการการจัดการปกครอง (governance) อย่างไร ในรายงานนี้จะได้ขยายความตามลำดับต่อไป.